

Расулова Дилфуза Валиевна, Бизнес ва тадбиркорлик олий мактаби кафедра мудири, иқтисод фанлари доктори, профессор

ПАНДЕМИЯ ШАРОИТИДА ХОТИН-ҚИЗЛАРНИНГ БАНДЛИГИ МАСАЛАЛАРИ

Ярим йилдан ортиқ вақтдан буён бутун дунё кучайтирилган карантин шароитида яшамокда. Бу мураккаб даврда ҳамма давлатларда энг асосий муаммо аҳолининг эҳтиёжманд қатламларини қўллаб-қувватлаш, даромад билан таъминлаш бўлиб қолмоқда. Ўзбекистонда ишсизларнинг 732 минг нафари ёшлар, 834 минг нафари хотин-қизлардир.

Ёшлар муаммоларини самарали ҳал этиш мақсадида жорий йил 30 июнда “Ўзбекистон Республикасида ёшларга оид давлат сиёсатини тубдан ислоҳ қилиш ва янги босқичга олиб чиқиш чора-тадбирлари тўғрисида” Президент фармони қабул қилинди. Ушбу фармонга мувофиқ, ёшлар сиёсатини юритишда давлат идоралари олдига масала кўя оладиган, зарур ваколат ва молиявий ресурсларга эга бўлган Ёшлар ишлари агентлиги ташкил этилди.

Хотин-қизлар билан ишлаш учун Маҳалла ва оилани қўллаб-қувватлаш вазирлигида вертикал тизим яратилди. Ёшлар ва хотин-қизларнинг муаммоларини ҳал этиш муҳим ва бу борада алоҳида эътибор қаратиш зарур бўлган йўналишларни ажратиб олишимиз зарурлиги таъкидланди.

Жорий йил охиригача маҳаллаларда 136 та касб-ҳунар ўқитиш маскани, қисқа муддатли касб-ҳунарга ўқитиш курсларини ташкил этиб, 31 та касб-ҳунарга ўқитиш марказларини жиҳозлаш бўйича топшириқ берилди. Бу мақсадлар учун Инқирозга қарши курашиш жамғармасидан Бандликка кўмаклашиш жамғармасига 200 миллиард сўм ажратиш, ўқув курсларини, аввало, камбағаллик энг юқори бўлган маҳаллаларда ташкил этиш кераклиги таъкидланди. Худудларда 20 мингга яқин аёл оғир турмуш шароитида яшаши, шундан кўплари профилактик ҳисобда туриши афсус билан қайд этилди.

Маҳалла ва оилани қўллаб-қувватлаш вазирлигига 33 минг 380 нафар аёлни ҳаётга мотивациялаш ва касбга ўргатиш бўйича қисқа ўқув курсларини ташкил қилиш вазифаси қўйилди.

Ҳар бир туман ва шаҳар кесимида аёллар бизнес лойиҳалари рўйхатини шакллантириб, ойма-ой молиялаштириш, хотин-қизлар тадбиркорлиги дастури доирасида содалаштирилган кредитлар ва грантлар ажратиш бўйича топшириқлар берилди.

Микроқарз олиш ниятидаги ёшлар ва аёллар тадбиркорликка бепул ўқитилиб, йилига 5 минг нафар ёшлар ва аёлларнинг бандлиги таъминланади.

Олдимизда турган энг муҳим вазифалардан бири - хотин-қизларнинг бандлигини таъминлаш орқали оилаларга барқарор даромад манбаи яратилади.

Мамлакатимизда хотин-қизлар бандлиги давлат сиёсати даражасига кўтарилган. Бу эса қабул қилинаётган қонунлар, Президентимизнинг фармон, қарорлари ва бошқа меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларда ўз аксини топмоқда. Шу боис хотин-қизларнинг ижтимоий-сиёсий фаоллигини ошириш, ҳуқуқ ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш, оналик ва болаликни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш, шунингдек, оила институтини мустаҳкамлаш борасида кенг қўламли ишлар амалга оширилмоқда. Хотин-қизларнинг бандлигини таъминлаш, меҳнат шароитларини яхшилаш, хотин-қизларни, айниқса, қишлоқ жойлардаги ёш қизларни оилавий ва хусусий тадбиркорликка, ҳунармандчиликка кенг жалб этиш масалаларида ҳар томонлама манзилли қўллаб-қувватлаш белгиланган. Бу масалаларнинг ҳал этилиши нафақат оиланинг, балки жамиятнинг равнақига олиб келади.

Бу масала мунтазам равишда давлатнинг, иш берувчиларнинг, иқтисодчиларнинг, олимларнинг диққат марказида бўлиб келган. Аёллар меҳнати меҳнат бозоридаги энг ҳимояталаб меҳнат тури ҳисобланади. Улар нисбатан камроқ рақобатбардошликка эга. Аёлларнинг ишга жойлашиш эҳтимоли, меҳнат бўлимларига иш сўраб мурожаат қилувчи бошқа аҳоли гуруҳларининг ўртача ишга жойлашиш эҳтимолидан 2-3 баравар камроқ. Иш берувчилар аёлларни, айниқса кичик ёшдаги боласи бор аёлларни ишга қабул қилишдан унчалик манфаатдор эмаслар. Кичик ёшдаги бола парвариши учун олинган таътил пайтида улар ўзларининг малакаси ва ишлаб чиқариш кўникмаларини йўқотадилар ва малака ошириш курсларида қайтадан малака ҳосил қилишга эҳтиёж сезадилар.

Бозор трансформацияси шароитида Ўзбекистон иқтисодиётидаги ҳолатнинг ўзига хос хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда бутун аҳолининг бандлиги, шу жумладан, аёллар бандлиги соҳасида йирик ўзгаришлар амалга оширилиши муқаррар. Бугунги кунга келиб аёллар ўртасидаги ишсизлик даражаси — 13,4 фоизни ташкил этди¹.

¹ Бандлик ва меҳнат муносабатлари вазирлиги маълумотлари. 2019 й. январь

1-жадвал. Ўзбекистонда бандлар сони ва ишсизлик даражаси²

Кўрсаткичлар	2018 йил	2018 йил	2018 йил	2018 йил	2019 йил	2019 йил	2019 йил	2019 йил	2020 йил	2020 йил
	1-чорак	2-чорак	3-чорак	4-чорак	1-чорак	2-чорак	3-чорак	4-чорак	1-чорак	2-чорак
Иш билан банд аҳоли (бир даврда ўртача минг киши)										
Иқтисодий фаол аҳоли	14625,0	14569,5	14599,8	14641,7	14767,1	14751,0	14946,2	14876,4	14838,3	14680,6
Шундан, иш билан таъминланган	13199,2	13219,9	13292,2	13273,1	13376,0	13408,4	13608,8	13541,1	13438,6	12736,6
Иш билан банд аҳолини мулкчилик турлари бўйича тақсимлаш										
Давлат сектори	2413,9	2459,6	2481,8	2427,0	2529,1	2533,9	2542,2	2463,3	2549,0	2419,0
Нодавлат сектори	10785,3	10760,3	10810,4	10846,1	10846,9	10874,5	11066,6	11077,8	10889,6	10317,6
Меҳнат идораларида рўйхатдан ўтган ишсизлар **	43,4	82,3	62,9	32,3	38,9	54,2	34,7	57,9	32,1	73,2
**) Бандлик ва меҳнат муносабатлари вазирлиги маълумотларига кўра										

Аёлларнинг меҳнат бозоридаги аҳоли, бошқа аҳоли гуруҳлари каби, ишга жойлашишга бўлган эҳтиёж, рақобатдошлик даражаси, малака даражаси, касби, иш тартиби, мулкчилик шакли, ҳамда аҳолини меҳнат соҳасида ижтимоий ҳимоя қилиш тизими билан белгиланади. 2019 йилда Бандлик ва меҳнат муносабатлари вазирлиги тасарруфидаги Республика аҳоли бандлиги ва меҳнатни муҳофаза қилиш илмий маркази томонидан республиканинг 62 шаҳар ва туманларида 310 та ўзини ўзи бошқариш органи, 3 100 та уй хўжалиги ва 16 425 нафар фуқарони қамраб олган кенг кўламли социологик текширув ишлари амалга оширилди. Ўтказилган текширув натижаларига кўра, иқтисодий фаол аҳолига нисбатан ишсизлик даражаси 9,3 фоизни ташкил этди, бу жорий йилнинг I кварталига (9,7 фоиз) нисбатан 0,4 фоизга камайганлигини кўрсатади. Энг кўп ишсизлик даражаси Фарғона (10,0 фоиз), Андижон (9,9 фоиз), Сурхондарё (9,9 фоиз) вилоятларида, энг ками Тошкент (7,8 фоиз) шаҳрида қайд этилди. Ёшлар (30 ёшгача) ўртасидаги ишсизлик даражаси 15,9 фоизни, аёллар ўртасида — 13,4 фоизни ташкил этди³.

² Шу манба маълумотлари.

³ Бандлик ва меҳнат муносабатлари вазирлиги тасарруфидаги Республика аҳоли бандлиги ва меҳнатни муҳофаза қилиш илмий маркази маълумотлари. 2019 й. январь

Ўтиш даврида аёллар бандлиги соҳасида қайси йўналишда, қай даражада ва қандай ўзгаришлар содир бўлиши кўп жиҳатдан уларнинг бандлик бўйича дастлабки аҳволига, аёл зотининг энг муҳим ижтимоий-иқтисодий тавсифларига боғлиқ.

Тўлиқ меҳнат бозорида меҳнат органлари томонидан 2017 йилда ишсиз сифатида рўйхатга олинган аёлларнинг 52,0 % и ўз ҳошишига кўра ишдан бўшаган, 5,4 % и эса маъмуриятнинг ташаббуси билан ишдан бўшатишган. Ишсиз аёлларнинг 6,3% и олий маълумотга эга, 29,8%и ўрта махсус, 52,8%и ўрта умумий, 11,1% и эса тўлиқ умумий ўрта маълумотга эга эмас.

Буюк Британиядаги моливий тадқиқотлар Институти эълон қилган ҳисоботга қараганда, эркаклар аёлларга нисбатан кўпроқ маош олар экан. Бироқ бу рақамларга шубҳа билан қаровчилар ҳам бор. Чунки иш берувчилар эркак ва аёлларга теппа тенг маош берилишини айтишади. Бу ерда ким қанча вақт ишлаши ва қандай ишларни бажариши ҳақида кетмоқда. Яъни, эркаклар ярим аср аввал бўлганидек, ҳозир ҳам раҳбарлик лавозимларида, аёллар эса оддий ходим сифатида ишламоқда. Бу ўз-ўзидан маошларда тафовут бўлишига олиб келади. Ишлаётган аёллар ва эркаклар ўртасидаги фарқни таҳлил қиладиган бўлсак, ўртача маош бўйича эркакларни кўпроқ бўлиб чиқади. Аёллар кам маош тўланадиган ишларда фаолият юритишади. Бу борада миллий анъаналар ҳам муҳим аҳамият касб этади. Яъни, айрим мамлакатларда аёллар бажарадиган ишларни эркаклар, эркаклар бажарадиган ишларни аёллар қилмайди⁴.

Уй меҳнатининг, энг аввало, корхоналар билан меҳнат шартномаларига асосланган касаначилик меҳнати, ҳунармандчилик ва оилавий тадбиркорликни ривожлантириш йўналишида 142,9 минг нафар фуқароларнинг бандлиги таъминланиши кўзда тутилган. Бундан ташқари, давлат томонидан фуқароларнинг бандлигини таъминлаш, шунингдек, касбга қайта ўқитиш, ҳақ тўланадиган жамоат ишларига жалб қилиш ҳамда ижтимоий муҳофазага муҳтож фуқароларни заҳира (квота) қилинган иш ўринларига ишга жойлаштириш чоралари кўрилмоқда⁵.

Давлат Статистика Қўмитасининг маълумотларига кўра, аёлларни оилавий тадбиркорликни ривожлантириш, аёлларни тадбиркорликка кенг жалб этиш мақсадида Хотин-қизлар қўмитасининг тавсияномалари асосида Хотин-қизларни ва оилани қўллаб-қувватлаш бўйича жамоат фонди маблағлари ҳисобидан 100 млрд.сўм миқдорида имтиёзли кредитлар ажратилган эди.

⁴ Ш. Тўлаганов. Янги тадқиқот: хотин-қизлар эркакларга нисбатан бир йилда 39 кун кўпроқ ишлар экан. kun.uz / Жаҳон.

⁵ Хажибакиев Ш.Х. Аҳоли бандлигига кўмаклашиш тадбирларини молиялаштириш масалалари. Иқтисод ва молия / Экономика и финансы 2017, 12. 40-бет.

Натижада 888 та янги иш ўрни яратилди ва 773 нафар хотин-қизлар иш билан таъминланди.⁶

Ишчи кучини таклиф қилиш ва ишчи кучига касб белгиларига қараб бўлган талаб ўртасида мувофиқликнинг йўқлиги билан ифодаланувчи ҳозирги меҳнат бозорига хос хусусият ишсиз аёлларнинг ишга жойлашишларини мушкуллаштиради.

Меҳнат органларига мурожаат қилиш аёллар ўртасида энг кўп тарқалган иш излаш усули ҳисобланади. Иш излаб топиш учун шахсий алоқалардан ва бевосита иш берувчининг ўзига мурожаат қилиш усулидан эса, аёллар, нисбатан кам ҳолларда фойдаланадилар. Бунинг сабаби нимада? Фақат иш ўрнига эга бўлиш истаги биланми?

Ҳақиқатдан ҳам, кўпчилик аёллар касбий манфаатдорлик нуқтаи назаридан ҳам, моддий эҳтиёж туфайли ҳам зудлик билан ишга жойлашишга ҳаракат қиладилар. Ишсиз сифатида рўйхатдан ўтиш ва иш стажидаги узилишни расмийлаштирган яъни иш стажида узилиш бўлмаслигини таъминлаган ҳолда, озгина бўлсада ишсизлик нафақасини қўлга киритиб, ўзига хос «таътилга чиқиш» аёлларнинг уйларида йиғилиб қолган муаммоларини ҳал қилиб олишларига имкон беради.

Тўлиқ меҳнат бозорида ишсизларни улар хоҳлаган меҳнат шартномаси тури бўйича гуруҳларга ажратиш аёлларнинг янги иш ўрнини танлашдаги устуворликлари ҳақида тасаввур ҳосил қилишга имкон беради. Аёллар ишнинг доимий ёки вақтинчалик эканлигидан қатъи назар тўлиқ бўлмаган иш ҳафтаси тартибидаги ўзгарувчан иш жадвали асосида ишлашни ёқтирадилар. Уларнинг бундай иш тартибини маъқул кўришлари уй ишлари билан ҳам банд эканликлари билан боғлиқ.

Қуйидагилар, ишнинг доимий ёки вақтинчалик эканлигидан қатъий назар, тўлиқ бўлмаган иш куни тартибига асосланган бандликка ҳаммадан кўра кўпроқ эҳтиёж сезадилар:

- Ўрта маълумотли аёллар (62,6 %);
- 18-30 ёшли аёллар (51,1 %).

Ўтказилган таҳлил, меҳнат бозорига чиққан аёлларни бир-биридан мутлақо фарқ қиладиган иккита гуруҳга ажратиш мумкин эканлигини кўрсатмоқда. Булар - ҳақиқатдан ҳам иш ўрнига муҳтож бўлганлар ва тегишли ижтимоий таъминот (ёки ёрдам) мавжуд бўлгани тақдирда фаол бандликдан қисман ёки ҳатто умуман воз кечишлари мумкин бўлганлар гуруҳи. Оилага давлат томонидан етарли даражада моддий ёрдам кўрсатилмаслиги, ҳамда

⁶ ЎзРДавлат Статистика Кўмитаси. Ўзбекистонда аҳоли турмуш даражаси ва ижтимоий ривожланиш. Стат.тўплам. Т.:2017. 151-бет.

ижтимоий ва шахсий хусусиятга эга бўлган фикр-мулоҳазалар кўпчилик аёлларнинг ишлашдан воз кечиш, уй бекаси бўлишларига ҳалақит бермоқда.

Энг кескин вазият вилоятлардаги меҳнат бозорларида ҳукм сурмоқда ва ушбу бозордаги аёллар бандлиги муаммосини ҳал қилишга кўмаклашиш ва меҳнат бозорининг ўзини назорат қилиш бўйича алоҳида чора-тадбирлар кўрилиши талаб қилинади. Бу ҳудудларда ҳозирда мавжуд шароитларда аёлларнинг кўпчилиги учун асосий муаммо – бу иш ўрнини сақлаб қолишдир. Улардан кўпчилиги кафолатли даромад ва иш жойи томонидан кўрсатиладиган ижтимоий хизматлардан фойдаланиш имкониятини сақлаб қолиш учун иш ҳақидан воз кечишга ҳам тайёр турадилар. Эркаклар кўпинча яхшироқ иш излаб топиш умидида ўз ихтиёрлари билан ишдан бўшайдилар, аёллар эса қисман бандлик шарти билан ишлашда давом этаверадилар. Қорақалпоғистон республикасида ҳам, иқтисодий фаолликнинг умуман етарли даражада эмаслиги ва аёллар учун иш ўрнининг етишмаслиги анъанага айланганлиги ўз таъсирини кўрсатмоқда.

Шундай қилиб, республика бўйича аёллар ўртасидаги ишсизлик билан боғлиқ катта ҳудудий ўзига хосликларга эга бўлган демографик ва ижтимоий-иқтисодий омиллар таъсир кўрсатадиган турли жарёнлар бўлиб ўтмоқда.

Ҳозирги кундаги аёллар ўртасидаги ишсизлик ёлғиз ва кўп болали, мактабгача ёшдаги ва ногирон болаларни тарбиялаётган оналардан иборат кам ҳимояланганлар тоифасидаги аёлларни ўз исканжасига олиб, вазиятни янада кескинлаштирмоқда.

Аёллар ўртасидаги ишсизликни бартараф этишга қаратилган саъй-ҳаракатлар ўз самарасини бермоқда, меҳнат бозоридаги рақобатнинг кун сайин кучайиб бораётганлиги сабабли бунинг натижалари кейинроқ кўринади.

2018 йилдан бошлаб оғир турмуш шароитида яшаётган ҳамда ногиронлиги бўлган аёллар, айниқса ёш хотин-қизлар бандлигини таъминлаш устувор вазифалардан бири сифатида белгиланди. Бу борада маҳаллалар кесимида манзилли рўйхатлар шакллантирилиб, алоҳида дастур асосида 10 минг нафарга яқин оғир турмуш шароитида яшаётган аёллар бандлиги таъминланди ва бунга 38 млрд. 261 млн. сўм маблағ йўналтирилди.

Хотин-қизлар кўмиталари ташаббуси билан бўш биноларни қайта таъмирлаш ва ишга тушириш ҳисобига 2 минг 300 тадан ортиқ кичик цехлар ташкил этилиб, 16 минг нафарга яқин хотин-қизларнинг бандлиги таъминланди. Турли мамлакатлардаги аёллар билан боғлиқ ишсизлик муаммосини ҳал қилиш борасидаги тажрибалар, аёллар бандлигига кўмаклашиш билан боғлиқ анъанавий йўналишларни кам ҳимояланганлар тоифасига кирувчи аёллар ўртасидаги ишсизлик муаммосига нисбатан ҳамма вақтда ҳам муваффақиятли равишда қўллаб бўлмаслигини кўрсатмоқда.

Бу муаммонинг самарали ечимига эришиш учун, энг аввало мазкур тоифага кирувчи аёлларни қизиқтирадиган маълумотларнинг, жумладан, одатдагидан ташқари иш тартиблари белгиланиши мумкин бўлган иш ўринлари ҳақидаги маълумотларнинг тўлиқ ва ишонарли бўлишини таъминлаш зарур. Чунки, болалик аёлларнинг кўпчилиги ўртасида тўлиқ бўлмаган иш куни (45%), ўзгарувчанлик хусусиятига эга иш жадвали (33%), тўлиқ бўлмаган иш ҳафтаси (21%) белгиланиши мумкин бўлган иш билан банд бўлишга талаб катта эканлиги кузатилмоқда.

Шундай қилиб, аёлларнинг меҳнат бозорида тўлиқ иштирок этишларини ва уларнинг ишга жойлашиш масаласида эркаклар билан тенг имкониятларга эга бўлишларини таъминлаш учун қуйидаги чора-тадбирлар амалга оширилиши талаб қилинади:

- Аёллар ва эркаклар тенг ҳуқуқчилиги билан боғлиқ масалаларни чуқурроқ англаб етиш, аёлларни ишга ёллаш хусусидаги нотўғри тушунчаларни бартараф этишни таъминлаш мақсадида тарғибот ишлар олиб борилишига кўмаклашиш зарур.

- Меҳнат қонунчилигига аёлларга иш тартиби ва турини мустақил равишда танлаш ҳуқуқини берадиган ўзгартириш киритилиши лозим.

- Аёлларнинг уларнинг ишдаги ва уйдаги меҳнатини енгиллатадиган, мадад бўлиб ўз-ўзига ишонч ҳиссини туғдирадиган, даромад олиш билан таъминлайдиган, аёлларнинг ишлаб чиқаришда тутган ўрни ҳақидаги мавжуд бир қолипни тасаввурларни ўзгартириб юборадиган ва уларнинг одатдаги бир тахлитдаги ишлардан бошқа ишларга ўтиб ишлашларига имкон берадиган технологиялардан фойдаланиш имкониятларини кенгайтириш мақсадга мувофиқ.

- Оналикни муҳофаза қилиш, ота-оналарга бола парвариши учун таътиллар бериш, уй ишлари билан боғлиқ ташвишлар юқини тақсимлаш ва енгиллатиш, ўзгарувчан иш тартибини, жумладан ота-оналар учун ихтиёрий равишда ва ишни тақсимлаш асосида тўлиқ бўлмаган иш кунини жорий қилиш, ҳамда болаларни арзон нархда сифатли парваришга хизмат қиладиган, тарбия муассасаларини ташкил қилиш йўли билан ота-оналарнинг бир вақтнинг ўзида ишлаб чиқариш ва оилавий мажбуриятларини бажаришга имкон берадиган институционал ёрдам кўрсатиш. бундай ёрдамларни кўрсатиш пайтида оила бошлиғи биттагина ота ёки онанинг ўзидан иборат бўлган оилаларга алоҳида эътибор қаратиш лозим.

- Меҳнат бозори билан боғлиқ маълумотлар тизимини, хусусан, бандлик, ишсизлик ва иш ҳақи ҳақидаги тегишли маълумот ва кўрсаткичларни йиғиш ва ҳисоблаб чиқиш йўли билан мустаҳкамлаш, ҳамда меҳнат бозори билан боғлиқ

маълумот ва ахборотларни, жумладан имконият даражасида, расмий бозордан ташқаридаги мавжуд иш ўринлари ҳақидаги маълумотларни тарқатишни йўлга қўйиш зарур.

- Аёлларнинг меҳнат бозоридаги ҳақиқий имкониятларини кузатиб боришни таъминлаш учун бундай маълумотларнинг ҳаммасида аёллар ва эркакларнинг сони алоҳида кўрсатилиши лозим.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикасининг Аҳолини иш билан таъминлаш тўғрисидаги қонуни. (янги таҳрири) -Тошкент.: Шарқ, 1998 й.

2. Ўзбекистон Республикаси Меҳнат кодекси. -Т.: Адолат, 1996. -256 б.

3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Аҳоли бандлигини таъминлаш борасидаги ишларни такомиллаштириш ва самарадорлигини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида” ги 2018 йил 14 июль, 3856-сон Қарори, Тошкент ш.

4. Ёшлар ва хотин-қизлар бандлигини таъминлаш бўйича қўшимча чора-тадбирлар белгиланди. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев раислигида 14 июль куни ёшлар ва хотин-қизлар бандлигини ошириш, уларни даромад манбаи билан таъминлаш масалалари бўйича видеоселектор йиғилиши маърузасидан. 14 июль 2020.

5. Қ.Х.Абдурахмонов, Меҳнат иқтисодиёти, Дарслик, Тошкент, Меҳнат, 2009, 512 бет.

6. Ш.Р.Холмўминов, Н.У.Арабов, Меҳнат бозори инфратузилмаси. Ўқув қўлланма, Тошкент, Фан ва технологиялар, 2016. 150-155 бетлар.

7. Мирзакаримова, М.Хайдаров Ижтимоий шериклик ва самарали бандлик. Монография, Т.: Кўхинур нашриёти, 2014 й.